

Презентацію створено за допомогою комп'ютерної програми ВГ «Основа»
«Електронний конструктор уроку»

РОЗДІЛ V. СТАТУТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Урок 5.1. СЗСУ

Тема. Вступ. Поняття про військову службу та військову діяльність, її види та особливості. Вимоги до юнака. Психологічна структура військового колективу. Службове та неслужбове спілкування в колективі. Проблеми конфліктів і відносин у військовому колективі, причини їх виникнення, способи подолання

Мета

Пояснити, що таке «військова служба» та «військова діяльність», її види та особливості. Вимоги до юнака. Психологічна структура військового колективу. Службове та неслужбове спілкування в колективі. Проблеми конфліктів та відносин у військовому колективі, причини їх виникнення, способи подолання.

План уроку

1. Поняття про військову службу та військову діяльність.
2. Характеристика військового колективу.
3. Особливості поведінки у військовому колективі.
4. Неслужбові відносини.
5. Конфліктна ситуація у військовому колективі.

1. Поняття про військову службу та військову діяльність

Споконвічною потребою людини та суспільства була потреба жити в мирі, спокої. Вона вимагала пошуку шляхів і засобів, у тому числі й військових, що гарантували б безпеку.

Військова служба у Збройних силах — це дуже важливий вид діяльності, покликаний гарантувати національну безпеку України.

Зупинимося на аналізі походження слова «служба» («військова служба»).

У тлумачному словнику В. Даля «служба» — це діяльність, життя для інших, корисна справа, послуга. У словнику М. Фасмера «слуга», «служити» означає підтримувати, допомагати, замінювати кого-небудь на роботі. У «Словнику української мови» поняття «службу служити» означає:

- робити що-небудь корисне, потрібне, необхідне комусь, чомусь;
- виконувати свою роль, своє призначення.

«Військова служба» — це перебування в армії, виконання військового обов'язку або ж певна галузь військових звань, обов'язків, а також система обслуговуючих установ у структурі армії.

Інший зміст вкладається в поняття «діяльність», «військова діяльність». Діяльність — це активна взаємодія з оточуючою дійсністю, під час якої жива істота виступає як суб'єкт, що цілеспрямовано впливає на об'єкт і задовольняє таким чином свої потреби.

Військова діяльність є складовою військової служби. За своїм змістом військова діяльність поділяється на два різновиди: навчально-бойову та бойову. Бойова діяльність проходить в умовах військової сутички, бою і її кінцевою метою є перемога над ворогом. Навчально-бойова діяльність готує військовослужбовців до можливих бойових дій і відбувається безпосередньо у військових частинах, навчальних військових підрозділах Збройних сил України. Мета навчально-бойової діяльності — підготовка військових фахівців для різних видів і родів військ.

Навчально-бойова діяльність у свою чергу поділяється на такі види: навчальна діяльність (заняття з військової, гуманітарної, соціальної підготовки), бойова діяльність (бойове чергування, бойові стрільби, несення вартової служби тощо), повсякденна служба (внутрішній наряд, чергування в підрозділі та ін.; військові навчання, маневри, обслуговування бойової техніки, військового обладнання, зброї; різні види самодіяльності (спортивна, технічна, художня) та ін.).

Військова діяльність порівняно з іншими видами соціально значущої діяльності характеризується високою динамічністю: великими фізичними і психічними навантаженнями, раптовими переходами з одного виду діяльності на інший, а також суворою регламентацією, чіткою організацією, суворою дисципліною, що обумовлено необхідністю підтримання високої боєготовності військ.

Діяльність військових проходить у різних умовах: просторових (у полі, за пультом управління бойової машини чи установки, у бліндажі), часових (удень, уночі, у будь-який час), географічних (у горах, в морі, на півдні, на півночі), кліматичних та ін.

Військова діяльність є більш напруженою, екстремальною порівняно з іншими видами діяльності. Їй притаманні несподіваність, раптовість, здатність руйнувати сформовані до призову стереотипи поведінки, створювати негативні психічні стани (тривожність, страх, афект, стрес, депресія). Усе це викликає в юнака суттєві зміни в організмі, а саме: зміни фізіологічні (у вегетативній нервовій системі — в диханні, кровообігу, частоті серцевих скорочень, тиску та ін.); зміни психічних процесів (уваги, сприймання, мислення, пам'яті, уяви, порушення в емоційно-вольовій сфері особистості); зміни функціонального рівня практичної діяльності (результативності, успішності військової служби). Ці зміни певним чином взаємопов'язані і взаємообумовлюють одна одну.

Отже, поняття військової служби є значно загальнішим і ширшим, ніж поняття військової діяльності.

Військова служба — це життєдіяльність людини в особливих, більш екстремальних, порівняно зі звичайним життям, умовами існування. Це цілодобово нормована та контрольована діяльність юнака в Збройних силах України та інших військових формуваннях. Перш за все військова служба проходить із значними соціальними, матеріальними, правовими, моральними, часовими, просторовими, фізіологічними та іншими обмеженнями.

Військовослужбовці обмежені певною мірою і в правовому відношенні. В армії більш жорстко та нормативно регулюються діяльність і взаємовідносини між військовослужбовцями. Юнаки не мають права бути членами будь-яких партій, не можуть брати активної участі в роботі різних громадських організацій, товариств тощо. Специфіка військової служби по-іншому зумовлює розвиток моральних якостей особистості, призводить через певні суб'єктивні причини до зміни моральних взаємовідносин, інколи до приниження гідності людини.

Військова служба особливим чином регламентує всю діяльність військовослужбовців у часі, в діях. В армії існує чіткий розпорядок дня, порушити який ніхто не має права. Це певною мірою обмежує свободу юнаків у прийнятті власних рішень, у розподілі свого часу, виключає інколи можливість займатися цікавою справою тощо.

Просторові обмеження у військовій службі полягають у тому, що кожний вид діяльності передбачає точне знаходження воїна в конкретному визначеному службовому місці, яке детермінується Статутами Збройних сил України, інструкціями, прописами, іншими чинниками. Юнак не має права самовільно залишити військову частину, змінити своє місце служби, пост, пульт управління та ін.

Фізіологічні обмеження проявляються в тому, що в армії суттєво змінюються якість, калорійність, асортимент харчування (воно стає котловим, менш різноманітним), фізичні навантаження збільшуються, стають динамічнішими, відпочинок проходить в умовах казарми, поля, у присутності великої кількості людей тощо.

Такі обмеження створюють для молодого людини більш екстремальний (порівняно з минулим), напружений життєвий, психологічний простір, більш складну морально-психологічну атмосферу, на тлі якої розгортаються різні види військової діяльності. До цього ще додаються соціально-психологічні проблеми, які можуть бути пов'язані з низькою готовністю юнаків до встановлення міжособистісних відносин, до службового та неформального спілкування, до виконання військових обов'язків у перші місяці служби.

Саме неготовність частини юнаків до військової служби, а не до власне військової діяльності як системи дій, рухів, призводить до появи в них цілої низки психологічних зривів, конфліктів, складностей у період адаптації до військової служби.

Колектив є вищим рівнем розвитку групи, який характеризується різними етапами. Нульовою точкою відліку в розвитку реальних контактних груп є група-конгломерат (група раніше безпосередньо незнайомих, людей, які виявилися зібраними в одному просторі в один і той же час).

У колективі, в якості визначальних, виступають взаємодія і взаємовідношення людей, пов'язані з метою, задачами і цінностями спільної діяльності, тобто з її реальним, суспільно значимим змістом.

2. Характеристика військового колективу

Обов'язковими характеристиками військового колективу є:

- об'єднання людей для досягнення певної, проте суспільно схвалюваної мети;
- добровільність об'єднання людей;
- згуртованість і цілісність;
- наявність колективістських взаємовідносин, що забезпечують ефективність його суспільно корисної діяльності;
- створення умов для різнобічного, гармонійного розвитку особистості.

Військовому колективу, Збройним силам України притаманні всі риси цивільного колективу. Разом із тим військовий колектив як суб'єкт виховання має свої специфічні особливості, які різноманітно впливають на воїнів. Найбільш суттєвою особливістю військового колективу, яка відрізняє його від багатьох інших колективів нашого суспільства, є виняткова суспільна значимість мети і завдань його практичної діяльності. Перед військовим колективом стоїть тільки йому властива задача: збройний захист суверенітету і національної незалежності України.

Військовий колектив об'єднує людей не тільки метою, але й родом діяльності, яка носить яскраво виражений колективний характер (її завдання виконуються у складі екіпажу, відділення і т. д.) і зв'язаної з постійним подоланням труднощів і небезпек, з обслуговуванням складної сучасної бойової техніки і зброї.

Усі ці фактори викликають необхідність високої відповідальності, моральної залежності кожного воїна від колективу, від товаришів. Взаємозалежність воїна і колективу безперервно зростає в міру розвитку й удосконалення бойової техніки та зброї, об'єктивно породжує у військовослужбовців почуття відповідальності за загальний успіх.

Важливою особливістю військового колективу є виключно чітка і статутна (правова) зумовленість його організації. Йому властива суворость, продумана до деталей організаційна

структура, погодженість і обов'язковість виконання статутних норм і правил поведінки на службі, в бою. Військовими статутами, настановами, наказами і розпорядженнями начальників регламентується не тільки службова діяльність і поведінка, але й відносини між військовослужбовцями.

До особливостей військового колективу можна віднести також відносну стабільність, тривалість і неперервність перебування особистості в одному і тому ж колективі. У колі одних і тих же товаришів протікає і праця, і побут, і вільний час воїна. Усе це разом узятє, з урахуванням відірваності юнака від сім'ї і близьких, створює передумови для постійного впливу колективу на особистість, умови для більшої взаємної прив'язаності воїнів один до одного.

Як і всі інші колективи, військовий колектив різноманітний за своїм складом. Він об'єднує людей найрізноманітніших професій і національностей, різного віку, соціального положення, життєвого досвіду, різних за освітою, індивідуальними особливостями тощо.

Форму цілісності в психології колективу складають його структура, єдність і певна впорядкованість у взаємозв'язках окремих компонентів: різних соціально-психологічних явищ, взаємодій, взаємовідношень, колективних поглядів, установок, переконань, настроїв, звичок, традицій і т. д.

У спільній діяльності люди безперечно вступають у ділові й емоційні (психологічні) контакти, взаємодіють, спілкуються. У структурі взаємовідносин військовослужбовців можна виділити такі сфери: службову, суспільну, неслужбову (побутову), а також міжособистісну.

Службові, суспільні взаємовідносини — життєво важлива основа взаємодії особового складу в службі, бою, повсякденному житті. Вони офіційно закріплені в організаційній структурі військового колективу, задаються в певних документах, наказах, настановах, правилах, інструкціях, статутах тощо. На їхнє дотримання спрямовані всі зусилля командирів, вихователів.

Разом із тим і на службі, і поза нею встановлюються позаслужбові, міжособистісні взаємини, на основі емоцій, почуттів симпатії-антипатії тощо. Вони певним чином, негативно чи позитивно, позначаються на службових відносинах. Система службових взаємовідносин найбільш видима і найкраще керована. Міжособистісні взаємовідносини в силу своєї внутрішньої психологічної обумовленості складаються переважно стихійно.

Паралельно у військовому колективі існують офіційні взаємовідносини, взаємовідносини підлеглості. Офіційні та неофіційні відносини воїнів не існують відокремлено, а певним чином взаємовпливають одні на одних.

3. Особливості поводження у військовому колективі

У спілкуванні слід урахувати таке:

- вплив першого враження про людину (її зовнішність, вираз обличчя, манера поведінки, перша тема бесіди тощо);
- недоцільно виявляти інтерес до особистих справ малознайомого співрозмовника, бо ви втручаєтеся, «заходите» в зону його психологічного простору, в яку доступ відкритий тільки близьким, давно знайомим людям;
- не варто в бесіді відвертатися, ховати очі, оскільки це справляє враження, що ви говорите не те, що думаєте;
- у спілкуванні недопустимо плутати ім'я, по-батькові, прізвище людини, до якої ви звертаєтеся;
- енергійне рукостискання справляє позитивне враження на більшість співрозмовників;
- поведіться з іншими так, як ви хотіли б, щоб інші поводитися з вами;
- треба знати, що без самоповаги не може бути повноцінного спілкування; воно повинно базуватися на праві кожного відстоювати свої погляди та думки (відстоювати свою позицію в будь-яких ситуаціях спілкування слід силою аргументів, логічних доказів, а не демонстрацією агресивних намірів);
- у будь-яких відносинах, ситуаціях виграє той, хто може краще зрозуміти інтереси, бажання, почуття іншої людини;
- слід враховувати співвідношення мовлення та мовчання (якщо людина перебуває у збудженому стані, то, щоб зняти це напруження, їй потрібна мовна активність);
- необхідно за допомогою вольових зусиль змусити себе промовчати, навіть тоді, коли сказане співрозмовником — нісенітниця чи грубість;
- у збудженому стані людина не чує жодних заперечень, а за відсутності заперечень з вашого боку почне сама собі суперечити, заспокоївшись, дійде іншого висновку, та після того як вона заспокоїться, її можна аргументовано переконувати в чомусь);
- критикувати інших слід обережно і тактовно;
- необхідно спокійно розв'язувати конфлікти, які виникли (слід пам'ятати, що сторонні спостерігачі більшу перевагу віддають тим, хто в конфлікті зберігає витримку).

4. Неслужбові відносини

Неслужбові відносини — це взаємовідносини між воїнами строкової служби, що утворюються на ґрунті спільних інтересів, емоційної привабливості, симпатії, взаєморозуміння, поваги та проявляються позаслужбовою військово-професійною діяльністю. «Дідівщина» — це негативні, нестатутні відносини між воїнами різних строків служби, що негативно впливають на морально-психологічний клімат військового колективу.

На встановлення неформальних відносин, контактів між військовослужбовцями впливають:

- спільна діяльність, спільне заняття в позаслужбовий час;
- професійні, освітні інтереси воїнів;
- ціннісні орієнтири та спільність позицій;
- характер, інтелект, інші психічні властивості особистості;
- психофізіологічні особливості (темперамент, емоційність, реактивність організму тощо).

За кожним періодом служби неформально закріплюється коло неофіційних «обов'язків», соціальні ролі, які, як певний припис, мають виконуватися. Найбільше навантаження лягає на молодих воїнів. Окремі воїни старших періодів прагнуть продемонструвати свою перевагу над молодими шляхом приниження їхньої гідності, знущання. Своїми нестатутними відносинами вони ніби компенсують ті моральні фізичні збитки, яких зазнали в свій час, будучи в такій же ролі молодих воїнів. Найчастіше такі вчинки здійснюються юнаками, у яких низькі моральні якості були сформовані ще до призову в армію. Проходить процес переносу негативних звичок, навичок на умови військової діяльності. Найбільших утисків зазнають молоді воїни, які фізично, психологічно слабо готові до служби в Збройних силах України.

Причиною розповсюдження нестатутних відносин є випадки їх приховування окремими командирами, активом, відсутність належної боротьби з ними, низька правова культура воїнів, низький рівень організації виховних заходів і відпочинку військовослужбовців. Часто на такі вчинки провокують воїнів окремі новобранці, які мають завищену самооцінку своєї готовності до служби в армії, ігнорують досвід старших воїнів, відмовляються виконувати нелегкі обов'язки військової служби. Боротьба з нестатутними відносинами — одна з актуальних проблем виховання у військових колективах.

5. Конфліктна ситуація у військовому колективі

Конфлікти — це зіткнення різних позицій, поглядів, думок людей. Вони бувають руйнівними, які шкодять справі та здоров'ю людей і конструктивними, які дають змогу відшукати в суперечці альтернативу. За певних умов конструктивний конфлікт здатний активізувати потенційні можливості особистості, відкрити перспективу її самовдосконалення. Важливо навчитися переводити руйнівний конфлікт у конструктивний.

Для цього слід пам'ятати таке:

1. У конфлікті, як правило, неправі обидві сторони, але той, хто перший іде на примирення, виявляє не слабкість, а свою силу.

2. У будь-якому суперникові слід відшукати щось позитивне (а воно завжди є) і усвідомити свої слабкі сторони.

3. У будь-якому конфлікті, який бажано зняти, ліквідувати, варто враховувати дві фази спілкування. Перша — це фаза «Так». Певною мірою слід погодитися з частиною фактів, які наводить супротивник (бо вони мають місце), поспівчувати йому, показати, що вам його проблеми відомі не гірше, ніж йому самому. Коли інша сторона конфлікту дещо заспокоїться, можна включатися у фазу «Але». На цій фазі починається переконування протилежної сторони. Необхідно спокійно, аргументовано, ніби з боку сторонньої людини, викласти свою думку, пропонуючи деякі варіанти: розв'язання проблеми, компромісні рішення конфлікту, не нав'язуючи своїх поглядів.

Контрольні питання

1. Які особливості відрізняють військову діяльність від інших видів діяльності?
2. Розкрийте основні функції відносин. Наскільки ви особисто в поведінці враховуєте можливу оцінку вас з боку товаришів?
3. Перерахуйте умови попередження конфліктів у військових колективах.
4. Проаналізуйте 2–3 конфлікти, в яких ви особисто брали участь і дайте оцінку своїй поведінці в процесі виникнення, розвитку й усунення конфлікту. Яких помилок ви допустилися?

Презентацію створено за допомогою комп'ютерної програми ВГ «Основа» «Електронний конструктор уроку»

© ТОВ «Видавнича група “Основа”», 2015

Джерела:

Пархомчук В. В. Усі уроки до курсу «Захист Вітчизни». 10–11 класи / В. В. Пархомчук. — Х.: Вид. група «Основа», 2011. — 400 с. — (Серія «Усі уроки»).